

EWA WÓJTOWICZ

Uniwersytet Wrocławski

SPRZEDAŻ KONSUMENCKA W KONWENCJI WIEDEŃSKIEJ O UMOWACH MIĘDZYNARODOWEJ SPRZEDAŻY TOWARÓW I W KODEKSIE CYWILNYM

Abstrakt: Artykuł przedstawia pojęcie sprzedaży konsumenckiej oraz prezentuje sprzedaż konsumencką w regulacji Konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów i definicję sprzedaży konsumenckiej w polskim kodeksie cywilnym wraz z porównaniem tych dwóch regulacji. Sygnalizuje niespójności pomiędzy prawem polskim i Konwencją, wskazuje na ich możliwe konsekwencje oraz proponuje sposoby ich usunięcia.

Słowa kluczowe: sprzedaż konsumencka, Konwencja wiedeńska, międzynarodowa sprzedaż towarów, umowa sprzedaży, kodeks cywilny

WPROWADZENIE

Sprzedaż konsumencka jest pojęciem, które nie ma swojej definicji legalnej w prawie polskim. Funkcjonowało w tytule uchylonej ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie kodeksu cywilnego¹. Jednak nawet przed uchYLENIEM ustawy sprzedaż konsumencka nie była przez ten akt prawny definiowana. Pojęcie to było i jest nadal używane w doktrynie do nazwania umów sprzedaży wyodrębnianych z uwagi na kryterium podmiotowe — udział konsumenta, który jest kontrahentem profesjonalisty (przedsiębiorcy)².

Umowa sprzedaży uregulowana została w prawie polskim w kodeksie cywilnym³, z tym że do niektórych umów sprzedaży z elementem międzynarodowym zastosowanie znajdzie Konwencja Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów⁴. Konwencja w założeniu reguluje stosun-

¹ Dz.U. z 2002 r., nr 141, poz. 1176, dalej jako „ustawa o sprzedaży konsumenckiej”.

² Por. M. Pecyna, *Ustawa o sprzedaży konsumenckiej. Komentarz*, Kraków 2004, s. 9.

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r., tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 459.

⁴ Dz.U. z 1997 r., nr 45, poz. 286 (dalej jako „Konwencja Wiedeńska” albo „Konwencja”).

ki w międzynarodowym obrocie profesjonalnym, wyłączając spod zakresu swego zastosowania umowy konsumenckie. Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie regulacji Konwencji Wiedeńskiej pozwalającej na odróżnienie umów sprzedaży konsumenckiej od innych umów sprzedaży, do których znajduje zastosowanie Konwencja, oraz porównanie ich z tym, jak sprzedaż konsumencka rozumiana jest w prawie polskim. Celem artykułu jest zasygnalizowanie niespójności pomiędzy Konwencją Wiedeńską a polskim prawem w tym zakresie oraz wskazanie możliwych konsekwencji tych niespójności.

UMOWA SPRZEDAŻY KONSUMENCKIEJ WEDŁUG KONWENCJI WIEDEŃSKIEJ

Zgodnie z art. 1 Konwencji znajduje ona zastosowanie do umów sprzedaży zawieranych między kontrahentami, którzy mają siedziby handlowe w różnych państwach, o ile państwa te wykazują określony związek z Konwencją — gdy oba państwa są państwami konwencyjnymi albo, o ile pierwszy warunek nie jest spełniony, gdy normy prawa międzynarodowego prywatnego nakazują stosowanie przepisów państwa konwencyjnego⁵. Konwencja zawiera więc autonomiczną regulację, która pozwala na rozstrzygnięcie, czy umowa sprzedaży podlega regulacji Konwencji bez konieczności odwoływania się do przepisów prawa prywatnego międzynarodowego — w przypadku Polski i innych państw Unii Europejskiej w szczególności bez odwoływania się do postanowień Rozporządzenia Rzym I⁶.

W Konwencji nie zawarto definicji umowy sprzedaży, jednak na podstawie treści regulacji dotyczącej zakresu stosowania Konwencji oraz praw i obowiązków stron umowy można wywnioskować, że chodzi o umowę, na podstawie której sprzedawca zobowiązuje się do dostarczenia towarów i przeniesienia własności na kupującego, a kupujący do odebrania towarów i do zapłacenia ceny, co odpowiada definicji umowy sprzedaży w prawie polskim⁷. Istota umowy sprzedaży w uję-

⁵ Por. J. Honnold, *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, Hague 1999, s. 35.

⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I), Dz. Urz. UE. L. z 2008 r., nr 177, s. 6.

⁷ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2005 r., V CK 293/05, niepubl.; wyrok Tribunale di Forlì (Włochy) z dnia 16 lutego 2009 r., <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/090216i3.html> (dostęp: 09.12.2017); wyrok Tribunal cantonal du Valais (Szwajcaria) z dnia 28 stycznia 2009 r., <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/090128s1.html> (dostęp: 09.12.2017); W. Kocot, *Zawieranie umów sprzedaży według Konwencji Wiedeńskiej*, Warszawa 1998, s. 15; M. Pazdan, *Sprzedaż konsumencka a Konwencja Wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów*, [w:] *Studia z prawa cywilnego i gospodarczego. Księga dedykowana Profesor Czesławie Żulawskiej*, red. B. Gnella, J. Koczanowski, R. Szostak, Kraków 2000, s. 190; J. Rajski, *Jednolite prawo międzynarodowej sprzedaży towarów*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1996, nr 3, s. 3.

ciu Konwencji Wiedeńskiej leży w wymianie towarów i pieniędzy dokonywanej przez strony⁸. Z tego względu swoją regulacją Konwencja obejmuje również, pod pewnymi warunkami, umowy na dostawę towarów przewidzianych do wytworzenia lub wyprodukowania oraz umowy, w których pewną część zobowiązań strony dostarczającej towary stanowi zapewnienie siły roboczej lub świadczenie innych usług (art. 3 Konwencji). Dalsze rozważania ograniczać się będą jednak do tych sytuacji, gdy strony zawierają umowę sprzedaży stanowiącą również umowę sprzedaży w rozumieniu art. 535 k.c.

Konwencja zawiera także autonomiczną definicję pojęcia sprzedaży konsumenckiej⁹, wyłączając takie umowy spod regulacji Konwencji. Spośród umów sprzedaży spod zakresu stosowania Konwencji wyłączono kategorie umów wskazane w art. 2 Konwencji. Wyłączenie umów sprzedaży konsumenckiej oparte jest o cel umowy — cel, w jakim nabywane są towary¹⁰. Zgodnie z art. 2 lit. a Konwencji wiedeńskiej nie znajduje ona zastosowania do umów sprzedaży towarów zakupionych do użytku osobistego, rodzinnego lub do użytku w gospodarstwie domowym, chyba że sprzedający, w jakimkolwiek czasie przed zawarciem umowy lub w chwili jej zawarcia, nie wiedział i nie powinien był wiedzieć, że towary zostały zakupione do użytku w jakimkolwiek z tych celów. Zauważyć należy, że oficjalne polskie tłumaczenie tego fragmentu Konwencji¹¹ jest błędne i przeinacza znaczenie wyłączenia¹², używając w miejsce „chyba że” (*unless, à moins que*) słowa „jeśli”. Polska wersja językowa Konwencji przewiduje więc, że Konwencja nie znajdzie zastosowania do umów sprzedaży towarów zakupionych do użytku osobistego, rodzinnego lub do użytku w gospodarstwie domowym, jeśli sprzedający, w jakimkolwiek czasie przed zawarciem umowy lub w chwili jej zawarcia, nie wiedział i nie powinien był wiedzieć, że towary zostały zakupione do użytku w jakimkolwiek z tych celów. Daje to efekt odwrócenia zasad wprowadzonych przez Konwencję. Wprawdzie język polski nie należy do tych, w których wyrażony został tekst autentyczny Konwencji (językami tymi są: arabski, chiński, an-

⁸ Por. wyrok Kantonsgericht des Kantons Zug z dnia 21 października 1999 r., streszczenie: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/991021s1.html> (dostęp: 09.12.2017) oraz na http://www.uncitral.org/clout/clout/data/che/clout_case_328_leg-1552.html (dostęp: 09.12.2017).

⁹ Por. M. Jagielska, [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 9, *Międzynarodowe Prawo Handlowe*, red. W. Popiołek, Warszawa 2013, s. 868.

¹⁰ Por. UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 2016, s. 17, http://www.uncitral.org/uncitral/en/case_law/digests.html (dostęp: 09.12.2017).

¹¹ Dz.U. z 1997 r. Nr 45, poz. 286.

¹² Por. M. Klisiak, *Wpływ błędnego tłumaczenia art. 2 lit. a konwencji o międzynarodowej sprzedaży towarów na zakres jej zastosowania w obrocie konsumenckim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 7, s. 56 n.

gielski, francuski, rosyjski i hiszpański), niemniej należy zgodzić się z postulatem sprostowania tekstu tłumaczenia Konwencji¹³.

Zgodnie z Konwencją sprzedaż będzie uważana za konsumencką wówczas, gdy sprzedający wiedział o tym, że cel, w jakim kupujący nabywa towary, obejmuje ich użytek osobisty, rodzinny lub w gospodarstwie domowym albo było to oczywiste¹⁴. Wyłączenie spod regulacji Konwencji umów zawieranych z konsumentami spowodowane było trudnościami z ujednoliceniem regulacji dotyczących umów konsumenckich, dla których w większości państw obowiązywały regulacje o charakterze imperatywnym chroniące konsumentów, przy czym charakter tych regulacji nie był jednolity i nie była jednolita koncepcja przepisów bezwzględnie obowiązujących lub powiązanych z klauzulą porządku publicznego. Dlatego wyłączenie umów konsumenckich zostało w toku prac nad Konwencją uznane za najbezpieczniejsze rozwiązanie¹⁵. Mimo wyłączenia umów sprzedaży konsumenckiej spod regulacji Konwencji Wiedeńskiej zawartego w art. 2 lit a) w literaturze wskazuje się na sytuacje, w których Konwencja może jednak znaleźć zastosowanie. Może to mieć miejsce po pierwsze wtedy, gdy sprzedawca nie wie i oceniając rozsądnie nie powinien był wiedzieć, że sprzedana rzecz została kupiona do osobistego użytku, kiedy rzecz nabywana jest w celu mieszanym (w celach zarówno prywatnych, jaki i zawodowych) oraz kiedy konsument występuje w roli sprzedawcy¹⁶.

W przypadku umów o charakterze mieszanym Konwencja nie udziela wprost odpowiedzi, czy jej przepisy znajdują zastosowanie. Proponuje się podejmowanie decyzji w oparciu o ocenę, jaki użytek jest przeważający: czy użytek prywatny, czy gospodarczy¹⁷.

WIEDZA SPRZEDAWCY O PRYWATNYM UŻYTKU

Jeżeli sprzedający pozostawał w usprawiedliwionym przekonaniu, że towar nabywany jest dla użytku profesjonalnego, Konwencja Wiedeńska powinna zgodnie z jej regulacją znaleźć zastosowanie, nawet jeśli rzeczywisty cel obej-

¹³ Por. M. Klisiak, *op. cit.*, s. 58. Podobny błąd w polskim tłumaczeniu art. 3 ust. 1 Konwencji został zresztą sprostowany Obwieszczeniem Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 30 września 2011 r., Dz.U. z 2011 r., nr 230, poz. 1374.

¹⁴ Por. wyrok Oberlandesgericht Stuttgart (Niemcy) z dnia 31 marca 2008 r., <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/080331g1.html> (dostęp: 09.12.2017).

¹⁵ Por. J. Rajski, *op. cit.*, s. 4; J. Honnold, *op. cit.*, s. 47; W. Khoo, [w:] *Commentary on the International Sales Law*, red. C.M. Bianca, M.J. Bonell, Milan 1987, s. 34–40.

¹⁶ Por. A. Janssen, O. Meyer, *CISG Methodology*, Monachium 2009, s. 333–334.

¹⁷ Por. M. Jagielska, *op. cit.*, s. 868–869; M. Pazdan, *op. cit.*, s. 194. Jako przykład sprawy, w której Sąd zdecydował o zastosowaniu Konwencji Wiedeńskiej do umowy sprzedaży, w której towar zostały nabyte częściowo w celu profesjonalnego użytku por. wyrok Sądu Najwyższego Finlandii z dnia 14 października 2005 r., KKO:2005:114, <http://www.unilex.info/case.cfm?id=2020> (dostęp: 23.12.2017).

mował wykorzystanie towaru w celach konsumenckich (osobistych, rodzinnych lub w gospodarstwie domowym). Uznaje się, że sprzedający nie ma obowiązku sprawdzania, jaki jest rzeczywisty cel, w którym kupujący planuje wykorzystywać nabywane towary¹⁸. By ustalić, czy sprzedawca powinien, oceniając rozsądnie, wiedzieć o konsumenckim celu zawarcia umowy, w orzecznictwie wydanym na tle Konwencji nakazuje się brać pod uwagę przede wszystkim okoliczności o charakterze obiektywnym, takie jak: charakter towarów i ich ilość oraz adres dostawy¹⁹. Konwencja nie nakazuje przy tym brać pod uwagę rzeczywistego wykorzystania towarów po zawarciu umowy, a jedynie cel, w którym zawierana jest umowa²⁰. Moment zawarcia umowy jest również decydujący dla oceny wiedzy przedsiębiorcy — sprzedawcy.

Ponieważ wyłączenie dotyczące umów konsumenckich doznaje ograniczenia w związku ze wskazanym uzależnieniem stosowania Konwencji Wiedeńskiej od stanu wiedzy sprzedawcy, w literaturze i orzecznictwie zwraca się uwagę na możliwą niespójność regulacji Konwencji z krajowymi przepisami, które nie wymagają, by sprzedający wiedział lub powinien był wiedzieć o planowanym użytku zakupionych towarów²¹.

SPRZEDAŻ KONSUMENCKA W KODEKSIE CYWILNYM

W poprzednim stanie prawnym, gdy obowiązywała ustawa o sprzedaży konsumenckiej, kupującym według tej ustawy, a więc stroną w umowie sprzedaży konsumenckiej, była osoba fizyczna nabywająca rzecz ruchomą w celu niezwiązanym z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Definicja ta była niespójna z ogólną definicją konsumenta zawartą w kodeksie cywilnym w art. 22¹ k.c., ponieważ nie obejmowała wszystkich kategorii konsumentów, wymagając braku jakiegokolwiek związku z działalnością gospodarczą²², podczas gdy zgodnie z art. 22¹ k.c. czynność prawna konsumenta powinna być niezwiązana bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową, co nie wyklucza związku pośredniego.

¹⁸ Por. wyrok Oberlandesgericht Hamm (Niemcy), z dnia 2 kwietnia 2009 r., <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/090402g1.html> (dostęp: 9.12.2017); UNCITRAL Digest..., s. 17.

¹⁹ Por. UNCITRAL Digest..., s. 17.

²⁰ J. Honnold, *op. cit.*, s. 46–47; M. Pazdan, *op. cit.*, s. 192.

²¹ Por. P. Schlechtriem, *Uniform Sales Law — The UN-Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Vienna 1986, s. 28; CLOUT case No. 445 [Bundesgerichtshof, Germany, 31 October 2001].

²² Por. B. Gneta, *Uwagi o sposobie realizacji w polskim prawie koncepcji kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta*, [w:] *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, t. 4, red. M. Pazdan, Katowice 2009, s. 44–45.

W dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1999/44/WE z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji²³ konsument został zdefiniowany jako termin oznaczający każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem (art. 1 ust. 2 lit. a). Dyrektywa ta została wprowadzona do polskiego porządku prawnego wspomnianą ustawą o sprzedaży konsumenckiej, a następnie, ponownie, ustawą z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta²⁴, która uchyliła ustawę o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej.

Obecnie nie obowiązuje ustawa szczególna, która określałaby uprawnienia konsumenta związane z umową sprzedaży, a uprawnienia konsumenta wynikające z rękojmi za wady fizyczne i wady prawne rzeczy regulują przepisy art. 556 i kolejnych kodeksu cywilnego. Sprzedaż konsumencka, mimo że objęta, podobnie jak sprzedaż o charakterze powszechnym i sprzedaż między przedsiębiorcami, regulacją kodeksu cywilnego wykazuje nadal pewne odrębności. Dotyczą one w szczególności obowiązków informacyjnych obciążających przedsiębiorców, sposobu realizacji uprawnień z rękojmi i gwarancji, roszczeń regresowych w łańcuchu sprzedawców²⁵. Regulacje szczególne dotyczące obrotu konsumenckiego nie znajdują się w odrębnym dziale kodeksu cywilnego i są wyodrębniane przez ustawodawcę spośród pozostałych przepisów za pomocą sformułowania „jeżeli kupującym jest konsument” (np. art. 556¹ § 2 k.c., art. 556² k.c., art. 558 § 1 k.c.), ewentualnie mówią o kupującym „będącym konsumentem” (np. art. 557 § 3 k.c.). Sprzedażą konsumencką jest więc w polskim prawie umowa sprzedaży, w której kupującym jest konsument w rozumieniu art. 22¹ k.c. Sprzedaż natomiast definiowana jest w art. 535 § 1 k.c. jako umowa, na podstawie której sprzedawca zobowiązuje się przenieść własność rzeczy i wydać mu rzecz, a kupujący zobowiązuje się rzecz odebrać i zapłacić sprzedawcy cenę. Jak wspomniano wcześniej, art. 22¹ k.c. definiuje konsumenta jako osobę fizyczną dokonującą czynności prawnej w celu niezwiązanym z jej działalnością gospodarczą lub zawodową; w obecnej wersji definicji doprecyzowano, że czynność prawna powinna być dokonywana z przedsiębiorcą. Sprzedażą konsumencką będzie więc w polskim prawie sprzedaż dokonywana z przedsiębiorcą w celu niezwiązanym bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową kupującego.

Kodeks cywilny nie uznaje wprost za konsumenta osoby fizycznej dokonującej czynności prawnej (w tym zawierającej umowę sprzedaży) w celu mieszanym — czyli osoby, która, dokonując czynności prawnej w ramach swojej działalności gospodarczej lub zawodowej, działa również w celu niezwiązanym z tą działalnością i ten ostatni cel ma charakter przeważający. Przy wprowadzaniu zmian

²³ Dz. Urz. WE L Nr 171, s. 12

²⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 683.

²⁵ Por. także Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o prawach konsumenta, s. 9, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2076> (dostęp: 17.12.2017).

do definicji konsumenta ustawą o prawach konsumenta planowano rozszerzenie definicji na opisane w zdaniu poprzedzającym przypadki, jednak projektowany art. 22¹ § 2 k.c. ostatecznie nie znalazł się w kodeksie cywilnym. Wydaje się mimo to, że w tym zakresie nie powinny pojawić się rozbieżności interpretacyjne pomiędzy Konwencją Wiedeńską a kodeksem cywilnym, gdyż, jak się zauważa w literaturze, zwykle umowa sprzedaży wiążąca się w sposób pośredni z działalnością gospodarczą lub zawodową osoby fizycznej będzie umową, w której dominować będzie cel związany z użytkowaniem osobistym, a tym samym zakwalifikowana zostanie jako umowa sprzedaży konsumenckiej²⁶. Zauważyć ponadto należy, że — podobnie jak Konwencja wiedeńska — kodeks cywilny nie uznaje za sprzedaż konsumencką wymagającą specjalnej ochrony konsumenta takiej sprzedaży, w której konsument występuje jako sprzedawca. Dzieje się tak, mimo że definicja z art. 22¹ k.c. nie wyklucza sytuacji, w której konsument będzie podmiotem spełniającym świadczenie charakterystyczne, czyli w przypadku umowy sprzedaży świadczenie polegające na wydaniu rzeczy i przeniesieniu jej własności²⁷.

Przy porównaniu polskiego kodeksu cywilnego i Konwencji wiedeńskiej zauważyć się dają dwie podstawowe rozbieżności: brak wymogu wiedzy sprzedawcy o konsumenckim celu dokonywanej sprzedaży oraz rozszerzenie przypadków sprzedaży konsumenckiej na umowy, których cel w sposób pośredni wiąże się z czynnością gospodarczą lub zawodową.

ROZBIEŻNOŚCI MIĘDZY REGULACJĄ KODEKSU CYWILNEGO I KONWENCJI WIEDEŃSKIEJ

Definicja konsumenta w kodeksie cywilnym wpływająca m.in. na zakres przypadków, w których zastosowanie znajdują szczególne regulacje dla kupujących będących konsumentami przy umowie sprzedaży, obejmuje takie umowy, gdy osoba fizyczna nabywa rzeczy w celu wykazującym pośredni związek z prowadzoną działalnością gospodarczą lub zawodową. Na marginesie można zauważyć, że kodeks cywilny nie jest w tym zakresie literalnie zgodny z definicjami konsumenta formułowanymi w prawie unijnym²⁸. Konwencja Wiedeńska mówi przy wyłączeniu dotyczącym sprzedaży konsumenckiej o towarach nabywanych do użytku osobistego, rodzinnego lub do użytku w gospodarstwie domowym, podczas gdy zgodnie z kodeksem cywilnym nie można traktować osoby fizycznej jako konsumenta jedynie wtedy, gdy dokonuje czynności bezpośrednio związanej

²⁶ Por. R. Strugała, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2017, Legalis, art. 22¹, teza 10 i przywoływana tam literatura.

²⁷ Por. B. Gnela, *Umowa konsumencka w polskim prawie cywilnym i prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 2013, s. 118 n.

²⁸ Takie określenie granic regulacji stanowiącej ponowną transpozycję dyrektywy nr 1999/44/WE uznaje się za dopuszczalne — por. R. Strugała, *op. cit.*, art. 22¹, teza 9.

z działalnością zawodową. Aby uniknąć problemów z dokonywaniem oceny bezpośrednio związku, proponuje się, aby za związane bezpośrednio z prowadzoną działalnością gospodarczą (zawodową) uznawać takie czynności prawne, w tym umowy, które są typowe dla prowadzonej działalności²⁹. Istnieje więc możliwość klasyfikowania kupujących jako konsumentów na podstawie kodeksu cywilnego przy takich umowach, które nie będą mieścić się w wyłączeniu zawartym w art. 2 lit. a) Konwencji Wiedeńskiej, co przy spełnieniu pozytywnych przesłanek stosowania Konwencji (wspomniany międzynarodowy charakter i określony związek z państwem konwencyjnym) mogłoby potencjalnie prowadzić do zastosowania jej przepisów.

Rozbieżność w wykładni przepisów polskich chroniących konsumentów przy umowie sprzedaży oraz regulacji konwencyjnej może zaistnieć także wtedy, gdy sprzedawca nie będzie wiedział, że rzecz ruchoma nabywana przez kupującego ma służyć do użytku niezwiązanego z działalnością gospodarczą lub zawodową kupującego. Zgodnie z kodeksem cywilnym wiedza sprzedającego o celu, w jakim osoba fizyczna nabywa rzeczy stanowiące przedmiot umowy sprzedaży, jest bez znaczenia dla ustalenia, czy osobie tej przysługuje status konsumenta. Co więcej, przedsiębiorca nie może poprzez swoją niewiedzę o celu umowy pozbawić konsumenta ochrony, jaką przyznają mu przepisy³⁰. Na przedsiębiorcę nakłada się wręcz obowiązek sprawdzenia, czy dana osoba fizyczna działa jako konsument, co wiąże się z koniecznością pełnej realizacji obowiązków, jakie polskie prawo nakłada na przedsiębiorców w relacji z konsumentami, w szczególności obowiązków o charakterze informacyjnym³¹.

Istnieje więc pewna liczba przypadków, gdy kupujący będący osobą fizyczną, mający swoje miejsce zamieszkania w Polsce, traktowany będzie przez polski kodeks cywilny jako konsument, a jednocześnie zgodnie z Konwencją Wiedeńską dokonywana przez niego sprzedaż nie będzie mieścić się w ramach wyłączenia obejmującego sprzedaż konsumencją. Potencjalnie może dotyczyć to dwóch sytuacji. Po pierwsze, gdy umowa sprzedaży nieuznawana za sprzedaż konsumencją w rozumieniu wyłączenia z art. 2 lit. a) Konwencji Wiedeńskiej zawierana będzie przez strony mające siedzibę (miejsce zamieszkania) w dwóch Państwach konwencyjnych. Wówczas sama Konwencja nakazywać będzie jej stosowanie do takiej umowy, bez konieczności sięgania do przepisów prawa prywatnego

²⁹ Por. S. Koroluk, *Zmiana definicji konsumenta w Kodeksie cywilnym — propozycja interpretacji*, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 10, s. 442; P. Mikłaszewicz, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2017, Legalis, art. 22¹, teza 22; R. Strugała, *op. cit.*, art. 22¹, teza 9; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2014 r., V CSK 630/13, OSNC 2015/7-8/96.

³⁰ Por. T. Pajor, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Lex 2014, art. 22¹, teza 23.

³¹ Por. M. Rejdak, *Definicja konsumenta w rozumieniu kodeksu cywilnego (art. 22(1) k.c.)*, „Rejent” 2006, nr 1, s. 118 n.

międzynarodowego³², ale to polskiemu sądowi może przysługiwać jurysdykcja do rozstrzygania sporu. Po drugie, gdy do ustalenia, czy Konwencja Wiedeńska znajdzie zastosowanie, konieczne będzie sięgnięcie do przepisów prawa prywatnego międzynarodowego obowiązujących w siedzibie sądu³³ (art. 1 ust. 1 lit. b) Konwencji). W drugiej z wymienionych sytuacji może zdarzyć się, że przepisy prawa prywatnego międzynarodowego wskażą na prawo polskie jako na prawo właściwe, przy czym Polska należy do umawiających się państw, więc Konwencja Wiedeńska stanowi część polskiego porządku prawnego.

KONSEKWENCJE ROZBIEŻNOŚCI WYSTĘPUJĄCYCH MIĘDZY KONWENCJĄ WIEDEŃSKĄ A KODEKSEM CYWILNYM

Zasady wyboru prawa właściwego w Europie określają przepisy rozporządzenia Rzym I, natomiast w Finlandii, Francji, Szwecji i we Włoszech — przepisy Konwencji Haskiej z 1995 r. o prawie właściwym dla międzynarodowej sprzedaży towarów. Swoboda wyboru prawa właściwego doznaje ograniczeń m.in. w razie umów konsumenckich³⁴, przy czym zgodnie z art. 23 Rozporządzenia Rzym I przepisy prawa krajowego stanowiące implementację dyrektyw, które zawierają normy kolizyjne prawa prywatnego międzynarodowego, mają pierwszeństwo przed takimi normami zawartymi w Rozporządzeniu Rzym I, co dotyczy m.in. dyrektywy nr 1999/44/WE³⁵.

Zarówno Dyrektywa nr 1999/44/WE (art. 7 ust. 1 i 2), jak i polska ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (art. 30 ust. 1 pkt (3))³⁶ zawierają regulację mającą na celu zapobieżenie utracie ochrony przyznanej konsumentowi przez dyrektywę i wdrażające ją przepisy polskie dotyczące sprzedaży konsumenckiej wskutek wyboru prawa państwa trzeciego.

³² Por. J. Honnold, *op. cit.*, s. 34–35.

³³ W tym zakresie regulacja Konwencji Wiedeńskiej nie jest uznawana za regulację o charakterze kolizyjnoprawnym prawa prywatnego międzynarodowego por. M. Pazdan, Ł. Żarnowiec, M.A. Zachariasiewicz, [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 9, *Międzynarodowe Prawo Handlowe*, red. W. Popiołek, Warszawa 2013, s. 192–193.

³⁴ Por. Ch. Bisping, *The Common European Sales Law, Consumer Protection and Overriding Mandatory Provisions in Private International Law*, „International & Comparative Law Quarterly” 2013, nr 62, s. 464.

³⁵ Por. M. Pazdan, Ł. Żarnowiec, M.A. Zachariasiewicz, *op. cit.*, s. 195.

³⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1792. Na ten temat por. B. Gnela, *Kolizyjnoprawna ochrona konsumenta według art. 30 ustawy — Prawo prywatne międzynarodowe*, [w:] *Współczesne wyzwania prawa konsumenckiego*, red. B. Gnela, K. Michałowska, Warszawa 2016, s. 29 n.; M. Jagielska, *Ewolucja ochrony konsumenta w prawie kolizyjnym Unii Europejskiej w zakresie zobowiązań umownych*, Warszawa 2010, s. 143–159; M. Wojewoda, *Artykuł 30 ustawy Prawo prywatne międzynarodowe — jego geneza i rola w systemie kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2012, z. 3, s. 687–740.

Problem ewentualnych rozbieżności między regulacją kodeksu cywilnego a Konwencją Wiedeńską nie będzie jednak problemem prawa właściwego, rozstrzyganym na gruncie reguł prawa międzynarodowego prywatnego. Ponieważ zarówno kodeks cywilny, jak i Konwencja Wiedeńska stanowią elementy krajowego porządku prawnego, nie będzie dochodzić do odwołania się do reguł określających prawo właściwe. Konflikt zaistnieć może po wcześniejszym ustaleniu, że prawem właściwym dla umowy sprzedaży potencjalnie konsumenckiej jest prawo polskie, gdy strony lub sąd rozstrzygający spór będą rozważały możliwość zastosowania przepisów Konwencji Wiedeńskiej. Rozstrzygnięcie tego potencjalnego konfliktu powinno się odbyć w obszarze prawa polskiego.

Wydaje się, że w wielu przypadkach sygnalizowana niezgodność między regulacją kodeksu cywilnego a art. 2 lit. a) Konwencji Wiedeńskiej może zostać usunięta w drodze wykładni i stosowania przepisów. Zauważa się w literaturze, że do ustalenia istnienia bezpośredniego związku z działalnością gospodarczą lub zawodową na tle stosowania art. 22¹ k.c. zasadne może być sięganie do różnych kryteriów o charakterze obiektywnym — takim jak charakter towaru nabywanego przez kupującego, jego ilość, sposób opakowania oraz jego zwykłe przeznaczenie, jak również okoliczności zawarcia umowy — a w przypadkach wątpliwych nawet do kryteriów subiektywnych, w szczególności poprzez odwołanie się do zamiaru kupującego przy zawieraniu umowy ujawnionego sprzedającemu lub jemu wiadomego³⁷. Są to okoliczności, które mają być brane pod uwagę również w celu ustalenia, czy sprzedawca wiedział lub powinien był wiedzieć o nabywaniu towaru w celach użytku osobistego zgodnie z art. 2 lit. a) Konwencji Wiedeńskiej. Zwykle, jak się wydaje, stwierdzenie braku bezpośredniego związku z prowadzoną działalnością gospodarczą lub zawodową pokrywać się będzie z przypadkami, w których sprzedawca wiedział lub powinien był wiedzieć o nabyciu towarów w celu użytku konsumenckiego.

Należy pamiętać również o obowiązkach, jakie prawo unijne nakłada na sądy krajowe w zakresie implementacji dyrektyw. Obowiązki te realizują się również na etapie wykładni i stosowania prawa krajowego. Obejmują one m.in. obowiązek interpretowania prawa krajowego (w tym przypadku art. 22¹ k.c. oraz przepisów o sprzedaży dotyczących kupujących konsumentów), w największym możliwym stopniu, w świetle treści i celu dyrektywy, do osiągnięcia jej rezultatu³⁸. Na marginesie można zauważyć, że Konwencja Wiedeńska była modelem dla dyrektywy

³⁷ T. Pajor, *op. cit.*, art. 22¹, teza 23.

³⁸ Wyrok ETS z dnia 13 listopada 1990 w sprawie C-106/89, *Marleasing SA przeciwko La Comercial Internacional de Alimentación SA* EU:C:1990:395, punkt 8; wyrok ETS z dnia 10 kwietnia 1984 r. w sprawie 14/83, *Von Colson i Kamann*, Zb.Orz. str. 1891 punkt 26. Szerzej na ten temat por. m.in. P. Craig, G. de Búrca, *EU Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford 2011, s. 200 n.; M. Domańska, *Implementacja dyrektyw unijnych przez sądy krajowe*, Lex 2014, s. 92 n.; A. Kunkiel-Kryńska, *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Lex 2013, s. 111 n.

i wiele rozwiązań w dyrektywie, poczynając od koncepcji niezgodności towaru z umową jako podstawy dla odpowiedzialności sprzedawcy, przejętych zostało z Konwencji Wiedeńskiej³⁹.

W przypadku, gdy istnieje potencjalny konflikt pomiędzy postanowieniami Konwencji a postanowieniami krajowych przepisów o umowie sprzedaży z udziałem konsumentów, to prawo krajowe powinno rozstrzygać, jak ten konflikt winien zostać rozwiązany. Jeśli zgodnie z prawem krajowym przepisy dotyczące umów z konsumentami sprzeczne z regulacją konwencyjną pozostają w mocy i powinny mieć pierwszeństwo przed postanowieniami Konwencji, stosowane będą przepisy prawa krajowego⁴⁰. Konwencja wprost przewiduje, że nie reguluje zagadnienia ważności umowy lub jej poszczególnych postanowień (art. 4 a) Konwencji). Dlatego nie zaistnieje konflikt między Konwencją a takimi przepisami prawa krajowego dotyczącymi konsumentów, które przewidują nieważność umów czy też pojedynczych klauzul umownych⁴¹.

Dawna ustawa o sprzedaży konsumenckiej w art. 11 przewidywała, że uprawnień unormowanych w tej ustawie nie można było wyłączyć ani ograniczyć w drodze umowy zawartej przed zawiadomieniem sprzedawcy o niezgodności towaru konsumpcyjnego z umową w szczególności przez wybór prawa obcego. Obecnie analogiczną regulację dotyczącą możliwości wyłączenia lub ograniczenia uprawnień wynikających z ustawy (zgodną z art. 7 ust. 1 Dyrektywy) zawiera art. 558 § 1 k.c., wskazując, że gdy kupującym jest konsument, ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi jest dopuszczalne tylko w przypadkach określonych w przepisach szczególnych. Wówczas, gdy przedsiębiorca będzie w stanie wykazać, że ani nie wiedział, ani, rozsądnie oceniając, nie powinien był wiedzieć, że kupujący nabywał rzecz w celu użytku osobistego lub rodzinnego (niezwiązanym z działalnością gospodarczą lub zawodową), przy spełnieniu pozostałych przesłanek zastosowania Konwencji Wiedeńskiej, należałoby opowiedzieć się za stosowaniem Konwencji do takiej umowy sprzedaży⁴². Dotyczyć to może m.in., choć nie wyłącznie, takich przypadków, w których przedsiębiorca prosił kupującego o podanie w jakim celu nabywa towar, a kupujący nie przedstawił takiej informacji albo wprowadził sprzedającego w błąd⁴³. Podobnie zresztą proponuje się na tle definicji konsumenta w polskim prawie nie chronić takiej osoby

³⁹ Por. M.J. Bonell, *The CISG, European Contract Law and the Development of a World Contract Law*, „American Journal of Comparative Law” winter 2008, nr 56, s. 6, nazywający Dyrektywę najważniejszym produktem ubocznym Konwencji.

⁴⁰ P. Schlechtriem, *op. cit.*, s. 28–29.

⁴¹ *Ibidem*, s. 28.

⁴² Wyrok z dnia 31 marca 2008, 6 U 220/07 Oberlandesgericht Stuttgart, <http://www.unilex.info/case.cfm?id=1317> (dostęp: 20.12.2017).

⁴³ Por. J. Honnold, *op. cit.*, s. 47–48.

fizycznej, która wprowadza w błąd przedsiębiorcę, z którym dokonuje transakcji, co do profesjonalnego charakteru takiej transakcji⁴⁴.

Teoretycznie możliwe jest dokonanie przez strony (także gdy zostanie to narzucone przez sprzedawcę) wyboru Konwencji Wiedeńskiej jako regulacji prawnej znajdującej zastosowanie do umów, które w przeciwnym wypadku nie byłyby nią objęte — na podstawie art. 6 Konwencji Wiedeńskiej. Taki wybór stron, który należy odróżnić od wyboru prawa państwa konwencyjnego, kwalifikowany jest powszechnie jako materialnoprawne wskazanie regulacji⁴⁵. Również i taki przypadek oceniany byłby więc na podstawie prawa krajowego, w tym przypadku polskiego, w celu stwierdzenia, czy modyfikacja prawa i obowiązków stron byłaby dopuszczalna.

PODSUMOWANIE

Stwierdzić więc należy, że różnice pomiędzy sformułowaniami użytymi przez ustawodawcę polskiego w celu wyodrębnienia przypadków, w których konsument powinien podlegać szczególnej regulacji przy umowach sprzedaży, a sformulowaniem użytym w art. 2 lit. a) Konwencji Wiedeńskiej, nie powinny być oceniane poprzez stosowanie reguł prawa prywatnego międzynarodowego. W większości przypadków różnice te mogą okazać się pomijalne, gdyż wykładnia przepisów — mimo że różniących się co do literalnej treści — prowadzić będzie do analogicznych rezultatów w zakresie ustalania konsumenckiego charakteru sprzedaży. W pozostałym zakresie przepisy prawa krajowego, w ramach przepisów implementujących dyrektywę nr 1999/44/WE interpretowane w sposób zgodny z dyrektywą i jej celem, ale z uwzględnieniem stanowiących element polskiego porządku prawnego postanowień Konwencji Wiedeńskiej, rozstrzygać będą, która regulacja znajdzie zastosowanie. Należy przy tym pamiętać, że Konwencja Wiedeńska reguluje jedynie niektóre aspekty związane z umową sprzedaży i podobnie jak kodeks cywilny, jedynie w niektórych kwestiach związanych z umową sprzedaży nakazuje traktować kupujących konsumentów odmiennie niż resztę uczestników obrotu cywilnoprawnego.

⁴⁴ Por. T. Pajor, *op. cit.*, art. 22¹, teza 23.

⁴⁵ Por. M. Pazdan, *op. cit.*, s. 196; Ł. Żarnowiec, *Zastosowanie Konwencji wiedeńskiej z 11 kwietnia 1980 r. o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów na podstawie wyboru prawa*, PUG 2003, nr 2, s. 2 n.

CONSUMER SALES IN THE UNITED NATIONS CONVENTION ON CONTRACTS FOR THE INTERNATIONAL SALE OF GOODS AND IN THE CIVIL CODE

Summary

The article presents the concept of consumer sales and consumer sales in the regulation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the definition of consumer sales in the Polish Civil Code along with a comparison of these two regulations. It indicates some inconsistencies between Polish law and the Convention as well as their possible consequences and it proposes methods of their elimination.

Keywords: consumer sales, CISG, contracts for the international sale of goods, contract of sale, civil code

BIBLIOGRAFIA

- Bisping Ch., *The Common European Sales Law, Consumer Protection and Overriding Mandatory Provisions in Private International Law*, „International & Comparative Law Quarterly” 2013, nr 62, s. 463–483.
- Bonell M.J., *The CISG, European Contract Law and the Development of a World Contract Law*, „American Journal of Comparative Law” winter 2008, nr 56.
- Commentary on the International Sales Law*, red. C.M. Bianca, M.J. Bonell, Milan 1987.
- Craig P., de Búrca G., *EU Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford 2011.
- Domańska M., *Implementacja dyrektyw unijnych przez sądy krajowe*, Lex 2014.
- Gneta B., *Umowa konsumencka w polskim prawie cywilnym i prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 2013.
- Gneta B., *Uwagi o sposobie realizacji w polskim prawie koncepcji kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta*, [w:] *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, t. 4, red. M. Pazdan, Katowice 2009, s. 37–68.
- Honnold J., *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, Kluwer Law International, Hague 1999.
- Jagielska M., *Ewolucja ochrony konsumenta w prawie kolizyjnym Unii Europejskiej w zakresie zobowiązań umownych*, Warszawa 2010.
- Janssen A., Meyer O., *CISG Methodology*, Sellier, Monachium 2009.
- Klisiak M., *Wpływ błędnego tłumaczenia art. 2 lit. a konwencji o międzynarodowej sprzedaży towarów na zakres jej zastosowania w obrocie konsumenckim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 7, s. 56–58.
- Kocot W., *Zawieranie umów sprzedaży według Konwencji Wiedeńskiej*, Warszawa 1998.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Książak, M. Pyziak-Szafnicka, Lex 2014.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2017.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2017, Legalis.
- Koroluk S., *Zmiana definicji konsumenta w Kodeksie cywilnym — propozycja interpretacji*, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 10, s. 439–443.
- Kunkiel-Kryńska A., *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Lex 2013.

- Pazdan M., *Sprzedaż konsumencka a Konwencja Wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów*, [w:] *Studia z prawa cywilnego i gospodarczego. Księga dedykowana Profesor Czesławie Żuławskiej*, red. B. Gnela, J. Koczanowski, R. Szostak, Kraków 2000, s. 190–196.
- Pecyna M., *Ustawa o sprzedaży konsumenckiej. Komentarz*, Kraków 2004.
- Rajski J., *Jednolite prawo międzynarodowej sprzedaży towarów*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1996, nr 3, s. 1–6.
- Rejda M., *Definicja konsumenta w rozumieniu kodeksu cywilnego (art. 22(1) k.c.)*, „Rejent” 2006, nr 1.
- Schlechtriem P., *Uniform Sales Law — The UN-Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Vienna 1986.
- System Prawa Handlowego*, t. 9, *Międzynarodowe Prawo Handlowe*, red. W. Popiołek, Warszawa 2013.
- UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 2016, http://www.uncitral.org/uncitral/en/case_law/digests.html.
- Wojewoda M., *Artykuł 30 ustawy Prawo prywatne międzynarodowe — jego geneza i rola w systemie kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2012, z. 3, s. 687–740.
- Współczesne wyzwania prawa konsumenckiego*, red. B. Gnela, K. Michałowska, Warszawa 2016.
- Żarnowiec Ł., *Zastosowanie Konwencji wiedeńskiej z 11 kwietnia 1980 r. o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów na podstawie wyboru prawa*, PUG 2003, nr 2, s. 2–8.